

Miraklernas man

Berättelsen om Jesu födelse, liv och gärning, död på korset och uppståndelse har inspirerat människor i snart tvåtusen år och återberättats i många varianter. Nu finns den också som anime-rad spelfilm. I den rysk-brittiska ler- och dockanimationen *Miraklernas man* skildras händelserna i Palestina utifrån Evangelium enligt Lukas men de upplevs också genom en tolvårig flickas ögon. Filmen reser många frågor om fakta och fiktion, sannolikhet och osannolikhet, tolkning och bokstavstro, sanning och konsekvens. Samt om mirakler och Jesu betydelse i dag.

Rekommenderat för åk 2 – 8

En filmhandledning av
BO LUDVIGSSON

I närmare tvåtusen år har historien om Jesus från Nasaret berättats om och om igen, och knappast någon gestalt har så som timmermannens son från Galiléen påverkat den västerländska civilisationens historia, vårt sätt att tänka och vår uppfattning om rätt och orätt, liv och död. Och ett liv efter detta. Kunskapen om Jesu liv, gärning, död och uppståndelse grundas i princip på de fyra berättelser som den tidiga kristna kyrkans företrädare beslöt skulle ingå i Nya testamentet: evangelierna enligt Matteus, Markus, Lukas och Johannes. Grundhistorien är densamma i alla evangelierna men dessa skiljer sig åt vad gäller tillkomsttid, stil, detaljer, förhållnings-sätt och syfte. Det har gjorts flera filmer tidigare om Jesus, redan 1928 kom stumfilmen *King of Kings*, 1964 filmade Paolo Pasolini *Matteusevangeliet* i Italien och året därpå var det premiär i Hollywood på storfilmen *Mannen från Nasaret* med Max von Sydow som Jesus. 1988 regisserade Martin Scorsese *Kristi sista frestelse*, som bygger på en grekisk roman och fördömdes av företrädare för många kristna kyrkor då den även skildrar en fysisk attraktion mellan Jesus och Maria Magdalena.

Upphovsmännen till animationen

Jesus tröstar Tamar på sin väg till Golgata.

Miraklernas man, som inte är avsedd att provocera, har valt att bygga sin filmberättelse på Lukasevangeliet. Lukas var enligt traditionen en läkare som följde aposteln Paulus på dennes missionsresor runt Medelhavet under första århundradet av den kristna tideräkningen. Bibelforskare lutar åt att samme författare skrev Apostlagärningarna, troligtvis någon gång mellan 60 och 85 år efter Jesu födelse.

Filmens handling

Miraklernas man börjar inte från början av Lukasevangeliet utan hoppar fram och tillbaka i tiden. Filmen tar avstamp i Lukas kapitel åtta, verserna 41-56. De handlar om hur den vuxne Jesus besöker en stad i Galiléen. Staden namnges inte i evangeliet men filmens manusförfattare kallar den Seforis, en stad som på Jesu tid låg nära Nasaret.

I Seforis bor Jairus som är föreståndare för stadens judiska helgedom, synagogan. Jairus är på väg från doktorn med sin dödssjuka tolvåriga dotter då han råkar bli vittne till hur Jesus mot hotfulla stadsbor med sin kropp försvarar den av onda andar besatta Maria från Magdala. Dottern blir fascinerad av mannen hon ser, medan fadern är för orolig för hennes hälsa för att intressera sig för det som sker. Under incidenten noterar för mannen på en byggarbetsplats i sta-

den hur stark Jesus är och erbjuder honom arbete.

Jesus lämnar dock Seforis och beger sig hem till sin mor Maria i Nasaret. För henne berättar Jesus att han tackat nej till erbjudandet om arbete med motiveringen att han "måste utföra sin faders arbete". Han menar då inte arbete med de timmermansredskap han ärvt efter sin jordiske far Josef. Maria minns nu hur sonens ord föll på samma sätt då familjen, när Jesus var tolv år, besökte templet i Jerusalem under påskhögtiden. Det var då han enligt Lukas försvann men så småningom hittades hos de skriftlärde ivrigt diskuterande uttolkandet av judarnas religiösa urkunder. Maria drar sig också till minnes Jesu födelse i stallet i Betlehem och hur tre vise män kom dit med gåvor och sade att gossen var en utvald.

Dessa Marias minnesbilder skildras med hjälp av tecknade sekvenser. Så skildras även de liknelser Jesu senare gör och de inre upplevelser han har av till exempel dopet och kampen mot djävulen. I filmens realtid framställs personerna däremot av dockor och miljöerna skildras i form av leranimationer. Färgskalan är här mustigare och mer realistisk.

Jesus lämnar därefter hemmet, låter sig döpas av Johannes i floden Jordan och kämpar sedan framgångsrikt mot djävulens anfäktelser i öknen. När

han senare predikar på ett berg i Galiléen räkar Jairus sjuka dotter från Seforis befinna sig där tillsammans med sin mamma (ingen av dem nämns vid namn av Lukas men filmens upphovsmän kallar dem Tamar och Rakel). Flickan Tamar fascinerar nu ännu mer av Jesusgestalten men modern Rakel avfärdar honom irriterat som en av alltför många profeter. Jesus vandrar därefter vidare och samlar tolv lärjungar omkring sig. Bland dem finns fiskaren Simon och till honom säger Jesus att han nu inte längre ska fånga fisk i Genesarets sjö utan människor. Jesus ger honom tillnamnet Petrus efter ordet för klippa, petra. Och det är på den klippan han ska bygga, säger Jesus.

Mannen från Nasaret börjar nu undervisa folket med hjälp av liknelser. Så säger han till exempel att bjälken i det egna ögat är större än grandet i grannens, att man inte ska bygga hus på lös sand utan på stadig grund och att Guds rike är litet som ett senapskorn. Han påstår vidare att människan inte ska leva bara av bröd och att den samariske man som hjälpte en sjuk ingen brydde sig om ska kallas den mannens nästa.

I sällskapet som följer Jesus på vandringen finns många kvinnor, bland dem Maria från Magdala som Jesus vid det här laget har drivit ut sju onda andar ur. När han dessutom ger henne och andra människor syndernas förlåtelse uppfattar de judiska skriftlärde detta som hädelse av Gud, berättar Lukas. De anser att Jesus inte respekterar den judiska lagen, att han är en orosstiftare som bara har respekt för tjuvar och landsstrykare. De spekulerar till och med om Jesus står i förbund med den onde. De oroas också av att somliga människor ser Jesus som Messias, den andlige befriare som de gamla profeterna har siat om ska komma. Än mer bekymrade är de över att somliga ser honom som den ledare som antligen ska kasta den romerska ockupationsmakten i havet. I Seforis har Tamar under tiden blivit allt sämre. Till sist ber Rakel maken Jairus att kalla på Jesus. Trots att de skriftlärde varnar honom gör han henne till viljes. Men när Jesus kommer fram är flickan redan död. Nej då, hon sover bara, säger Jesus och uttalar orden: "Lilla flicka, vakna, det är dags att gå upp!" Tamar står upp och hela familjen gläds och ansluter sig till Jesu följe.

Som filmens titel antyder läggs stor vikt vid de underverk som Jesus utför:

Han uppväcker alltså Jairus dotter, han driver ut onda andar och uppmanar den lame mannen att ta sin säng

och gå. Han uppväcker Lazarus från graven, etcetera. Rykten om underverken ökar Jesus popularitet och överstepräster börjar nu uppfatta honom som ett verkligt hot mot den makt de innehar med de romerska ockupanternas goda minne.

Sedan sker alltså det som Jesus förutsett ska ske, och som enligt Lukas står skrivet: Tillsammans med lärjungarna och sina anhängare rider Jesus in i Jerusalem på en åsninna. Han rensar templet från månglare och samlar lärjungarna till en sista måltid med vin och osyrat bröd. Han säger slutligen till lärjungen Judas Iskariot: "Gå och gör det du måste!" Jesus talar om för de förfärade lärjungarna och sina vänner vad som ska hända. Och han tröstar Tamar: Var inte rädd, det finns så många rum i min faders hus. En dag ska du alltid vara med mig.

Med en kyss förråder Judas Jesus som fångslas som upprorsmakare och förs in för den romerske ståthållaren Pontius Pilatus. När folket, som enligt traditionen vid den judiska påsken har rätt att välja ut en brottsling som slipper straff, väljer att frige mördaren Barabbas i stället för Jesus, tvär Pontius Pilatus symboliskt sina händer. Tre gånger förnekas Jesus sedan av Simon Petrus och ikläds törnekronan. Jesus tvingas till sist att bära sitt eget kors till avrättningsplatsen Golgata. Uppspikad på korset dör Jesus med orden: "Fader, jag överlämnar min själ åt dig. Det är fullbordat." Varpå himlen mörknar, stormen viner och förlåten rämnar i templet.

Jesus läggs i en grav i berget men när Maria Magdalena, som det står hos evangelisten Johannes men inte hos Lukas, på den tredje dagens morgon kommer till graven är stenen framför den bortrullad och kammaren tom. Jesus visar sig då för henne, men när hon rusar tillbaka till staden för att berätta vad hon sett tror ingen denna tidigare andebesatta kvinna. Först när Jesus har visat sig för lärjungarna, och enligt evangelisten Johannes till och med för lärjungen Tomas som fått tillnamnet Tvivlaren, blir Maria Magdalena trodd. Jesus visar sig sedan en sista gång för sina anhängare på ett berg i Galiléen och uppmanar dem med Matteus ord att gå ut i världen för att värva lärjungar i alla länder och döpa dem i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn. Därpå försvinner Jesus från Nasaret i ett ljusmoln.

Medan sfärisk musik tonar ut får Tamar sista ordet i filmen. Hon tröstar en mindre väninna: "Guds rike är här. Och nu är han med oss. För evigt."

Två tolvåringar

Även evangelisten Matteus berättar i kapitel fem historien om hur Jesus uppväcker Jairus dotter från döden men ändå har filmens upphovsmän valt att i hög grad följa Lukas. Varför kan man undra. Kanske är det för att Lukas är den ende av evangelisterna i Nya testamentet som har något att berätta om Jesu barndom och uppväxt. När Jesus i Lukas berättelse (2:41-50) besöker templet i Jerusalem, är han ju precis lika gammal som Jairus dotter Tamar.

★ Diskutera varför upphovsmännen dramatiserar den i evangelierna tämligen knapphändigt återgivna incidenten med Jairus dotter och låter en fri fantasi om henne löpa som en röd tråd genom filmen. Flickan får till och med ett namn och ges dessutom slutrepliken. Är det för att yngre åskådare ska få ett identifikationsobjekt som gör det lättare att följa berättelsen? Vill upphovsmännen bara understryka hur viktigt det är att tro som ett barn? Alltså att inte komplicera och resonera logiskt i termer av sannolikt eller osannolikt utan helt enkelt tro sina ögons vittnesbörd?

Mirakler eller bilder?

I evangelierna utför Jesus många under eller mirakler som inte finns med i filmen. Men de som berättas är ändå så pass många att de bildar filmens tyngdpunkt och även ger den dess titel. I vår moderna tid kan människor naturligtvis ha svårt att ta till sig och bokstavligen tro på de mirakler Jesus sägs ha utfört. Kort sagt är det värt att diskutera om det är möjligt att tro bokstavligen på miraklerna? Eller skall man se dessa berättelser som liknelser för olika mänskliga psykologiska sinnessällstånd och fysiologiska fenomen. Även om man är kristen?

★ I dag vet vi ju mycket mer om både psykologi och fysiologi än folk för två-tusen år sedan, så upphovsmännen kanske menar att man inte ska ta miraklerna bokstavligen utan se dem som bilder för något som händer inne i människorna? Lazarus hade ju till exempel varit död i flera dagar och alla vet ju vad som händer med en död kropp i värme. Lazarus kanske inte var död i fysisk mening? Kanske hade han varit med om en olycka och låg i koma? Och den lame mannen som tog sin säng och gick. Hur ska vi förhålla oss till den historien? Blev han botad av en mirakel-man, en helbrägdagörare? Eller är det en symbol för att vi mär bra av att tro på oss själva och vår inneboende kraft?

Liknelser och moral

I filmen talar Jesus precis som i evangelierna i liknelser. Bland annat säger han att man inte ska bygga hus på lös sand utan på stadig grund och att människan inte ska leva bara av bröd. En viktig berättelse är också den om den barmhärtige mannen från den utstötta folkgruppen samariterna, han som var den ende som ville hjälpa en sjuk man och därför ska kallas den mannens nästa. Men filmen ger mer utrymme åt dramatiska mirakel och mindre plats för moralläraren Jesus. Man kan säga att upphovsmännen valt att dramatisera röda djävlar som flyger omkring i öknen och svarta smådjävlar som far ut ur människor på bekostnad av goda gärningar och sunt förnuft. Varför det är så kan man fundera på.

★ De etiska resonemang som förs i liknelserna återfinns i flera andra religioner och många försöker leva efter dem oavsett vilken tro och religions-tillhörighet de har.

Jesus många liknelser är dock viktiga för förståelsen av kristendomen. Ett ofta anförda exempel är den om bjälken i det egna ögat och grandet i grannens. Hur skall man tolka detta att det är lättare att se ett litet sandkorn i en annans öga än en stor stock i sitt eget? Innehåller dessa liknelser också bilder för religiösa sinnestillstånd, som även de kräver att man tror på det kristna budskap som utlovar evigt liv för just dem som tror? Eller är de morallektioner om rätt och orätt, synd och icke-synd, kort sagt om humanism?

Kvinnornas roll

Berättelsen om Jesu sista dagar i Jerusalem är fylld av dramatiskt stoff som väcker många frågor. Inte minst det största miraklet av dem alla: Jesu uppståndelse och himmelsfärd. I ett par avseenden följer man här dock inte evangelisten Lukas. Man har valt Johannes version. Denne låter Maria Magdalena ensam upptäcka att stenen är bortvältrad. Hos Lukas, och Markus, är däremot kvinnorna fler när de efter att ha iakttagit sabbatens bud om vila kommer för att på den tredje dagen smörja Jesu lik med väl-luktande kryddor och oljor.

★ Kan det vara för att upphovsmännen, precis som antagligen Johannes, vill tona ner kvinnornas betydelse? Om man vill kan man koppla detta fenomen till diskussionen om kvinnor ska ha rätt att vara präster.

Jesus besöker de skrifflärde. I hans knä vilar Maria Magdalena.

Tvivel

Det finns ytterligare en episod i avsnittet om Jesu uppståndelse där man väljer att plocka in en sekvens från Johannes evangelium. Johannes berättar att Jesus visade sig särskilt för Tomas Tvivlaren, därmed kom även denne som hade ifrågasatt uppståndelsen till tro. Lukas nämner ingenting om Tomas, inte heller de andra evangelisterna. Kanske var det så att när Johannes skrev sin text, som är det yngsta av evangelierna, polemiserade han mot det så kallade Tomasevangeliet (som bara finns bevarat i omtvistade fragment). Där talas inte om Jesus som den uppståndne som har lovat dem som tror evigt liv, utan om en vishetslärare Jesus.

★ Vill filmmakarna poängtera Tomas-episoden för att ge tyngd åt vittnesbörden om Jesu uppståndelse? Eller är de, själva omedvetna därom, deltagare i en religiös urkristen polemik. (Här kan man låta fantasin fara iväg eller skaffa sig mer kunskap genom att till exempel söka efter förklaringar av och diskussioner om Tomasevangeliet på Internet.)

Antisemitism

Andra som tvivlar både i filmen och i evangelierna är överstepräster och de skrifflärde, som dessutom lyckas få Jesus dömd och avrättad. Men om allt är skrivet som Jesus säger, dvs förutbestämt och ett uttryck för Gud Faderns allsmäktiga vilja. Är det då inte lite synd om prästerskapet? De gör ju bara som Gud har planerat. Sak

samma med Judas, som får trettio silverpenningar för sitt förräderi. Till och med Jesus säger ju att Judas måste göra det han måste göra!

★ Är det möjligt att rötterna till antisemitismen, som drabbat judarna ända sedan kristendomen blev statsreligion i Romarriket och i vår tid fått sitt mest ohyggliga uttryck i Förintelsen, står att finna i evangeliernas skildringar? I filmen får vi åtskilliga gånger se hur prästerna smider onda planer liksom vi får följa Judas förräderi och ges en bild av hans karaktär. Filmerna berättar också om hur judarna väljer att fria Barabbas i stället för Jesus, en historia som av somliga har tagits som bevis på det judiska folkets kollektiva skuld till Jesu offerdöd. Man kan fundera på hur dessa Jesus motståndare skildras i filmen och även ställa sig frågan om skulden är deras då det samtidigt sägs att det är Guds vilja och förutbestämt.

Fakta och fiktion

Idag är det inte så många som bokstavligt tror på djävulen som en reell figur eller på att onda andar kan bosätta sig inne i människor. Och inte heller på en himmelsfärd i bokstavlig fysisk mening. Betyder detta att det inte heller var sant på Jesu tid, eller för den del långt fram i modern tid, för dem som trodde på sådana fenomen? Vet man över huvud taget vad som är sant och inte sant i evangelierna? Dessa skrevs ju flera årtionden efter korsfästelsen och man kan inte ens till hundra procent ange vem eller vilka som är författaren/författarna. Lukas utsäger om Jesus som tolvåring

"Lilla flicka, vakna, det är dags att gå upp!" Jesus botar Tamar där hon ligger sjuk i sin säng.

i templet är till exempel starkt ifrågasatta, för att inte säga numera förkastade av bibelforskare. Det är så ont om skriftligt källmaterial att det överhuvudtaget är svårt att säga något bestämt om de personer och de historiska händelser som evangelierna säger ägde rum i Palestina. Den judiske historieskrivaren Flavius Josefus, som föddes ett par år efter Jesu död, skrev till exempel ett verk om judarnas historia när han blivit romersk medborgare och adopterad av kejsar Vespasianus. Men han säger inte mycket om händelserna kring Jesus och det lilla han relaterar anses numera av de flesta forskare vara ett senare tillägg av någon annans hand. Men för den som tror spelar förstås detta mindre roll.

Tankeexperiment

Miraklernas man reser frågor om kristendomen då och i dag. Och också om det sätt som den kan presenteras på i en dramatisering av Evangelium enligt Lukas med inlagor från främst evangelisten Johannes. För naturligtvis kan man välja att skildra berättelserna om Jesus på ett mer komplicerat, utforskande och ifrågasättande vis, blanda myter och legender med historisk forskning och bibelexegetik.

★ Ett tankeexperiment infinder sig alltid när man hör eller ser berättelsen om Jesus och hans budskap: Tänk om Jesus, precis så som han framställs i evangelierna, skulle

komma tillbaka i dag? Hur skulle vi reagera? Tänk om det kom en långhårig och skäggig kille på sådär en trettio år och på arameiska, som var det vardagsspråk Jesus talade, sade: "Om ni inte kan förändra er och bli som ett litet barn kommer ni aldrig in i himlen!" Helt enkelt kräva barnnatro som Tamar, 12 år, har i Miraklernas man. Ett alternativ är att man som Tamars mamma Rakel håller Jesus för en profet bland många andra. Men en viktig profet eftersom hans tankar så fundamentalt har påverkat vår världsbild och människosyn förmedlad av de kristna kyrkorna.

Kyrkans roll har förändrats kapitalt under den senare delen av 1900-talet, inte bara i vårt hörn av världen utan också i de katolska länderna. Förr var kyrkan en politisk och social maktfaktor. Den stod så att säga mitt i byn: styrde över människors liv i smått såväl som i stort men skänkte också i bästa fall människor tröst, förutom att den var den naturliga sociala mötesplatsen. I dag går allt färre i gudstjänsterna samtidigt som undersökningar visar att en stor del av svenska folket ändå anser sig ha någon form av gudstro. En tro som inte nödvändigtvis är kristet färgad, fastän vi går i kyrkan under advent och sjunger Hosianna.

★ Har denna s k sekularisering att göra med att kyrkorna har missbrukat sin maktställning under århun-

dradena och misslyckats med att leva upp till ett humanistiskt patos? Och att vetenskapliga landvinningar har gett oss ny kunskap som gör det svårt att tro på mirakler och under i bokstavlig mening?

Även om allt färre tar till sig det religiösa trosinnehållet i evangelierna och de kristna kyrkornas budskap, så kanske Jesus ändå kan ha något att säga oss.

★ Skulle denna gestalt, som ju hålls för en viktig profet även inom islam, kunna vara en förebild i dag? Denne Jesus som enligt evangelierna inte gjorde skillnad mellan man och kvinna, som solidariserade sig med sjuka och svaga och tog parti för de fattiga och förtryckta, för syndare och utstötta. Och ställde kravet att du skall älska din nästa som dig själv. Eller är kraven så omöjliga att leva upp till att de därför måste förkastas?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Storbritannien & Ryssland 2000

Originaltitel: The Miracle Maker

Manus: Murray Watts

Regi: Derek W. Hayes och Stanislav Sokolov

Svensk röstregi: Anders Öjebro

Musik: Anne Dudley

SVENSKA RÖSTER

Jesus – Anders Ekborg

Ben Azra – Peter Andersson

Pilatus – Niels Dybeck

Johannes Döparen – Christer Fant

Tamar – Nathalie Famili

Kaifas – Thomas Hellberg

Simon Petrus – Magnus Krepper

Maria, Jesu moder – Marika Lagercrantz

Judas – Jonas Malmsjö

Guds röst – Per Myrberg

Jairus – Michael Nyqvist

Herodes – Johan Rabaeus

Rakel – Anna Rydgren

Maria Magdalena – Eva Röse

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 90 min

Format: 1:1.85

Ljud: Dolby SR

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 16 april 2001

DISTRIBUTION

Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102

52 Stockholm Tel: 08-665 11 00, fax:

08-661 18 20 www.sfi.se